

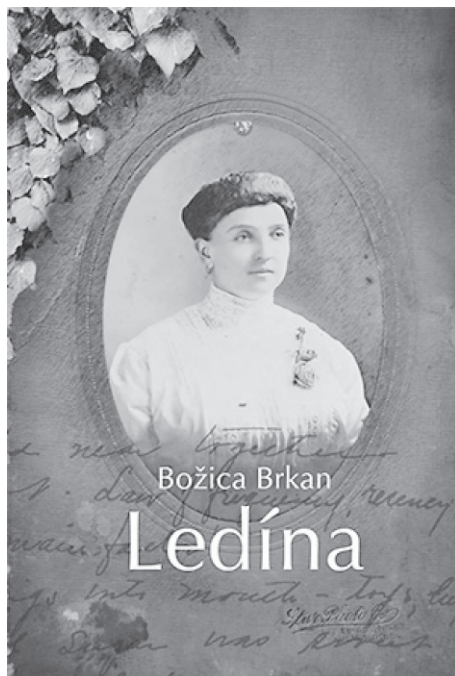
ROMAN *LEDINA* BOŽICE BRKAN
Čega je se bilo na jene Ledine Brkanove i okolo ne
(*Božica Brkan, LEDINA, roman; Acumen, Zagreb, 2015.*)

Bum se sat malo spomijnala z vami i z Božicum, ko s čečum polek plota, zauspūt, pa mortī onda i jenu vuru, kak to već ide. Se ne bojte. Ne bumo vuru. Nema ni ona ni ja, a bormeš ni vi, tuliko cajta. Otkat ne kopamo i ne hodimo z roglami po polu, imamo se menje čas.

Vam bu nekak leže sprečítati knigu potle, če se sat malo o ne podivanimo. A onem, koji su ju prečítali, se bu malo razbistrilo. Tak si ja mislim, a mortī si i krivo mislim. Mortī su nekoji od vas pametneši od mene, pa im bu otprve ležeše išlo. Sejeno. Samo da znate da se bute više žalostili nek veselili, da bute čuli reči i izreki za koje mislite da je prede neste čuli, pa je se malo i prisetite. I mam vam bu lepše, i bute si rekli, viš, i ja sem to znal.

Idemo sat. A je bilo sega. Tak je bila najprede sama ledina, od vajakada. *Zatabana*, kak Božica veli, *zabita trava, čistina*, ni popašena. I pri nas na Repušnjice je takva zemla isto ledina. Onda su na ovu stran Save došli ludi z Bosne, koji su na se stran bežali pret Turkima. I došli su tak zestrane do te ledine, de ne buju domačima zasmatali. Potle je na te ledine hiža napravljena, popraf prava, ze sem kej treba. I z kovačiju v koje je znal delati Matijin sin Ivan i kej mu je pomoglo da postane pravi muš, kakov je zapraf već i bil još ko dečko. Nekoji su takovi mam, nekoji nesu nikat. Takoga kej imate i doma. Pa je onda na te ledine i v te hiže živelo jeno za drugem skorom deset naraštajev ludi. Čudaj ludi i žen čez puno let, čez još više let nek kej se more popamtiti. I bab i dedov i materi i ocov, i cur i brače, i jetrvi i nevest i sneh. A bome su se oko te hiže na ledine motale i susede koje su kvara delale po tuđem hižam.

Dobro da je Božica na početku knige popisala se. Kat je ko bil, otkut je došel, ko je komu kej bil i kak su se zvali. To, kak je knigu složila, tomu se veli kompozicija. Pa onda, je li povedala se po redu ili je se zmešala, kak je moderno i kak saki nemre. Tak zmešati da ne zmešano, samo če si znaš premisliti. Onda po knige čitaš

Naslovnica romana B. Brkan

i saki čas napret glediš, aha, to je te, a ono je one, i oni su si bili to i to, i bili su *takovi i onakovi i sekakovi*.

I baš je žen bilo tuliko da je se skorom se i nemre povatati. A baš sem štela i imela sem lepoga posla. Neka sem. Tak mi je leže. Bile su i lepe i malo grše, i vredne i leneše. I dobre, Bože dragi, kak samo dobre, i zločeste, kakve sekut ima. I one koje znaju i malo coprati ili se samo tak držiju, pa im se tu i tam potrefi koda su zbilam malo neke zmutile... a mortī i jesu. Ko bi znal. I sami znate da je toga znalo bilo. Ste valda to čuli i vi. I najte se držati kak da neste poverovali.

Kat z čitajnem i štunderajnem dojdete do kraja, morete dosti toga uvatiti. Tak je bar bilo z menum. Sem je nekak povatala. Te žene, oču reči. One su bile majstorice svoje fele. I baš sem

se veselila. Znete kak se veselite kat nekej gledite ili prečitajte, kak da ste i sami tam. Tak je i mene bilo koda je bum i ja sake dala kej je zasluzila. Uvatiš je pomalo čez knigu, nekoju za rubaču ili kiklu, jel' za čisti ili zmazani fertun, lajbek, rukaf, a bome i za lasi če je bilo treba, i za zločesto zafrkneni nos, če sem mogla. Ili za spuščani nos, kat su bile nekomu krive, ili kat su se sramele onoga kej su napravile. A mogla sem se samo srditi najne, kej bi nim drugoga mogla. Tak f knige. Pa se su već i povmirale. Fkrale su čijega muža, morti i kej z vrta i z vrčaka spret hiže. O tomu neke znamo i mi v našem selu. Bože dragi, kak su si sela slična, kej god ko rekel. Ili bi zele flance lepoga cvetja, more biti i koji celi grmek. Jenoga je jena takova, Božičina strina Jana je li Janča, i na grob svojem posadila, ali ne kej bi bila lubomorna na to cvetje, valda ne, nek zato kej je je bilo lepo, a kakovoga ona sama ne imela kat je bila malo lena, a štela si je i popiti. I devera si na greh napelati dok je još bil dečko. Veli Božica f knige i da su takve zločesteše štele rodbine povedati, pogotovum ženam čiji su muži šarali prede nek kej bi se oženili pa i potle, kej je bilo još gorše, ... su štele, kak velim, povedati kej je to bilo, kak da su dobre, pa to veliju, veli Božica, a zapraf su štele vraga napraviti i nove mlade snehe, koje i tak i tak ne bilo ni lepo ni dobro ni pri svekrve ni pri mužu, pa su nim štele još malo i zabiberiti. Tak se pri nas, a valda i v Jokešincu, veli. Zabiberiti. Da, štele su takove nekat i nekoga ni krivoga ni dužnoga, pošpotatati med rodbinum. Pa da vidiš svade. Pa niti se divaniti. Ali veli Božica da su se nejni Brkani sejeno *prespominali*, kej se kod nas veli *pregovorili*, kat su se deca ot bratof počela skup igrati, kat su za igru dorasla. Su bežala jena k druge i tu ne niko mogel niš.

Jena je Mara, kej je pobjegla v Ameriku, a bila je Božice *prebaba*, bi mi rekli prababa, zapalila susedovu štalu ot muževe šoce France. I gledela kak gori. Ne štela iti ni gasit. I štela je i da ju muž i negova Franca vidiju kak neče. I nek znaju da je to ona naredila, da je imela zake. Prečitajte, bute videli kej je tu sega bilo. Potle je i ona sama zgorela kat se je već vu Amerike zvala Mary, a kat je tvornica gorela de je

delala. Ta je Mara znala kej je naredila i kej ju bu to koštalo: i kakovoga-takovoga doma i maloga sineka i muža kojega tak i tak baš ne imela, nek ga je delila z drugema, a ne da ga ne bila vredna. I lepa je bila. Tak lepa da ju je, kat je bežala zdoma prek pola, vila štela sobum zeti. I nagovoriti ju da se malo osveti nekomu ot Brkanove i da ko mora nekomu na prsa leže. Ne to Mara štela. Pobjegla je v Ameriku i se ostavila. Pa nek je onda neko sudi! Pobjegla je ot suda s paperima i sucom, al ne od luckoga suda i svojega suda znutra. Mogla je dale s tem živeti dok je je Bog dal, samo je ne dal dugo. Je li je je dal na volu, je li je bila vola Negova, kak je završila. E, to bi i mi šteli znati kat nam se bu sudilo. To z vatrum v selu... ne to niš čudnoga. Ne retko bilo da bi f selima kej gorelo. A imelo je kej. Štale, štagli, kupi sena ili slame, pa i hiže. Joj kuliki strah. Je i moja štala f selu prede par let skoro zgorela kat je gorel desnoga suseda štagel. Zavatilo je jenu gredu na našem krovu, a ogenj je tak jako pucketal da su naši v hiže čuli, kej je to!?, pa nemre niš goret! Bome je gorelo. Ali susedovoga štagla ni vatrogasci nesu mogli spasiti. Potle se govorilo da je se to napravila jena cigareta pušena f štaglu. Jesu ludi bedasti da bi je trebalo stući.

Došla sem malo pomalo čez knigu i do ciganke Rože. Koja je imela puno dece, i koja ne krala po selu, nek bi zela ko je bi kej dal. I koje je bilo žal kej se ne nafčila vuz druge ciganke z kave gatati, *šlogati*, veliju v Jokešincu, a morti i drugde. Ja toga nesem tak čula. I kak je najviše v selu volela dobru i milostivnu Jelu. Bi je bila mogla *šlogati* z kave kat su ju skup pile, pa bi je mogla, kak sama veli v jene priče, *nekej lepo zmisлити*. Sat znate, Ciganke se zmisliju kat gačuju. To ste si i mislili. Nek bi se Jela bar malo nečemu poveselila. Je to zavredela i toga je Roža znala. A tak ne. Rožine su dve najstareše curice prodane nekam daleko, kak je nekat i sama prodana z dvanajst let sim. I mi se je smilila do suz kat je vu svoje priče, kak jej je Božica složila, mislila na te svoje udane čeri koje su valda i decu već imele, a da ona ne znala o nima skoro niš. Kat bi si pomislila na jne dok je čez sela nosila na ruka svoju najmlajšu, Lubicu, i koju sigurno ne bi samo tak nekomu pogurnu-

la, kak je nezin muž one prve dve sirote, samo si je rekla sama sebe, *curice moje lepe*. I osečaš kak radi ne trpi. E, na te sem se nejne *curice lepe* malo plakala. Ne to mene teško. I ja imam žensko dete, a i nuku i štela bi nim se najbolše. A kej se plakajna tiče, ste več vidli. Malo malo, pa se zaradi nečega ... ma to ja samo malo suzu pustim. Znutra, kej bi rekla Božica za svoju mamu, kat se je udala. I kat ju je na svadbe se jako splašilo kej je ko mlada morala se narediti kak se po običajima spada. A muža si baš ne ni poznala. Tak je to bilo onda curam. Udaju te za koga stigneju, ko je v ratu ostal žif. Još je bila sreča če je bil kej za videti i če je imel kej zemle. Bilo je sekakvi falični dečkof kej je je rat poništil (tak je rekla moja babica - poništil), ili prestareli dečkof, ili dovcof. Potle ratof se nema kej zebirati. Tak da je Jela još i dobro prešla, kak se ovak ze strane čini. Samo kej je bila premlada i još slabička. Lako je nam dok čitamo, reči. Če je i znala da je ne bu gorše nek je je i doma bilo, sejeno se je po noči plakala znutra. Da niko ne vidi ni ne čuje. Mene ju je celo vreme bilo žal. I dok sem čitala i kat se got na jnu setim. Znate, ja vam se onda setim i moje mame. Koja je bila zebrana i koja si je sama zeberala, a znam da se je ko sneha sejeno isto znutra plakala. Baš kak Božica veli za svoju mamu.

Puno sem toga i preskočila. Nemrem i ne smem vam se povedati. O ratima i vojskama bute sami čitali. Če ste muži i če ste i sami bili v ratu i vaši oci i dedi i strici i vujci i sini, bute to bole razmeli nek ja. Mene je mileše pripovedati o ženami kak su bavile vu teškumu i siromaškumu životu. Kak su i moje babica i staramama i staara. Ne velim ja da ne razmem kej je to v ratima bilo. Sem i ja sega čula. Segaj je i bilo, bute videli. A mortii ste i znali po pripovedajnu stareših. Vi ste mogli biti samo vu zadnemu ratu, ali su za jnega već si Brkani oci i dedi i strici i vujci bili prestari. Bute videli de se je i kat se je moglo prejti v partizane i v ustaše. Kat je bilo bole na koju stranu iti. I kat su te na koju stranu odvlekli. A već si prede bil mobilizeran ko domobran i čak i v Nemačku otpelan. Pa se posle vlekkel po Bosne, a za prvoga rata i dezerteral z Galicije ko i moj ded Joža Nebojan, kat je po-begel iz zarobleništa v prvomu ratu. Pa su te v

drugomu ratu vlekli po Križnomu putu. Pa je l' si se dovlekel nazaj, je li nesi.

Dale sem se rasplakala na babe Julče grobu, popraf. I nat Božicum koja ju je slušala, kej to se Julča odzdola z groba pripoveda. Ne verujete mi. Tak Božica sama f knjige piše. Morti je ni ne bilo teško čuti, kat je znala onak poprilike kej si je nejna baba Julča mogla misliti i kej je v svojemu veku delala. Kat bi se to bar navek moglo, a ne samo ponekat, ili ovak vu knjige. Al je bole nekat da i ne znamo, da se ne bi splašili i bojali pak na grop dojti i još neke čuti, a i kej bi po noči mogli grdoga sejnati. I suze su mi onda krenule, ma pravi plač! na zajne reči te pričē, de sat baba Julča čeka trubu. Valda nebesku. Koju bumo si čuli na Sudni dan. To me je jako spre-drmalo, to kak baba Julča čeka trubu. Treba se je samo nečega takovoga setiti! Božica se je.

Pa onda vile. I coprnice. I mora koja nekumu po noči sedi na prsima i oče ga zadušiti, ali nikat ne nikoga zagutila, bar se toga ne zna. Veliju da mora dojde sama če je baš mora, a da ju more neko i poslati. Jena je takova vila, koja je bila prede vila nek coprnica, v knjige dobila i reč, da sama o sebe pripoveda. Znate kej mi je još bilo baš onak popraf lepo - kat tu jenu ženu, vilu, koja sama za sebe veli da više ni ne zna kak se je nekat zvala, drži ko i drugi onda, za coprnicu, a ona to malo i je. Sama za sebe veli da je sekak više vila i da ni ne pamti, je li *pameti*, kak bi rekla Božica, da ne zna otkat je tak, a ni kak se je negda zvala. Ne obična grda coprnica koja se smuca po selu i gledi koga bi zacoprana tak jako da mu baš nahudi, nek ona koja je i vila i ž nimi tanca okolo po grmlu i muške mami tak da ju malo vidiju, malo ne vidiju, nek si samo misliju da su vile tam i da bi bilo lepo k nimi dojti i malo se ž nimi zavrteti. Kod nas su v Repušnice, a valda i okolo po selima, vile tancale okolo pepela na ognjišču de je neko vatru kuril na livade kat je bil s kravami. Ili lovil zece ili fazane. I tam se ne rada išlo. Se pripovedalo da bi si neko mogel na takovomu pepelu nogu ftrči ili kak nastradati. Oni su u Okešincu i okolo bili pametneši. Je lepše kat se ludi moreju med vile pomešati, nek da se moraju od nih čuvati i bojati je se. Makar su rekli za Štefca kej je rad imel šoce i dobil na noge ne-

kakovu bolest, da mu je coprnica neak nogu napucala. A ova, o koje povedam, zgleđa da si ga je i štela, kat je još bila kak obična cura, dok je je i mater bila živa. Samo kej on ne štel nu. Pa kej, bi neko rekel, tak je bilo i drugem. Navek neko nekoga ne štel. I navek je neko nekoga štel, pak ot toga ne bilo niš. Čkomi i duraj. I ne moraš f coprnice prejt.

Prama kraju knjige ima se više osečajof. Mili ti se kej je ko pretrpel. Se više tuge i žalosti kat se spomijneju oni z familije koje Božica pozna. Baba, mama i drugi najbližeši. Niovi životi i niove nevole, koje ne bilo nigdar dost, i koje zapraf još navek trajaju.

Onda ti neke na neke zide za smejati se, ko kat su se cure i snehe veselile fašniku i bile mačkare, kat su mogle i smele malo pobeči ot posla. Ili kat su išle na koje proščejne, bliže i dalje, prek do Majke Bože Bistričke.

A dojde čoveku i za smejati se kat strina Jana je li Janča, koja je doživela devedeset let, veli da se je predala države i sat je v domu de ju lepše držiju nek ju je ikat iko držal. I lasi ti ope-reju, i jesti ti daju, nekat i štamprek *rakije potočiju*. Samo kej sem očoravela. *Rajše bi da sem se zaboravela kak veliju da je moja nevesta Jela.*

Mama Jela je pak dobro videla i puno pevala, veliju oni kej ju dvoriju. Da *de samo zemem tulke pesme*. A ona veli da ne pevala. Nek nim Božica i nejni niš ne verujeju. *Kej bi popevala? Koda imam zakej? ... Ajd ti reci zakej mi je Bog dal da se zaboravem... Da se barem morem setiti kej to više ne pametim*. I kej se čovek ne bi onda ovomu i nasmejaj. Ne lepo, ne. Al se čovek nasmeje i kat ne zna kej bi drugo. Ko ni sat. Pri mame Jele.

Na zajne strane knjige se vidi kak se je se to z ledinum završilo. Nasledstvo je nepravedno podeleno, pa bi mogla reči i kak da je prekleto (Božica ne toga štela tak reči). Hiža je prešla nekam z plankami, i kučno mesto tak zapraf skup z hižum, *pod ledinu*. Na koje je hiža i familija nekat napravlena i rasla.

Božica na kraju knjige veli: "... pričam kao da je to moj osebušek, ženinstvo, popudbina,

prčija, dota, miraz." Da prikuplja priče, "kao što bih nekad zlatninu, dukate, za pod glavu svojim potomcima, ako se rode."

Ja sam shvatila knjigu i kao dug ali i kao dar i svojim precima kojih više nema, ali bi mogli nekat po noći ... poskrivečki dojt i knjigu malo i sprelistati če su znali ili če sat znaju čitati. Če su tam de jesu, načili. Božica im je dala takvo dopuštenje već time što govoreći o njima i sama prelazi granice mogućega i ulazi u ono što zovemo fantastikom, i što nas uvijek privlači možda baš zato što nas i plaši. Shvaćam ju dakle i kao dar, prije svega roditeljima, koji su joj dali sve što su mogli i što nisu mogli, ali su dali. Ocu, kojega već dugo nema, i kojemu je njegov kipić Majčice Bože, kojega si je donesel f šajtoflinu z Nemačke i seh let čuval, omogućil da tamo gdje sada možda ipak je, more znati kej mu či dela i da je knjigu i o nem napisala. I dar mami Jeli koja već i ne razme kej se to nutre je, ali morti neak oseča kat si staneju okolo ne i kat je pripovedaju. Vidi da pripovedaju nekaj lepoga, če baš se više i ne razme.

I ko se onda ne bi plakal. Kat se na kraju Božice i same nejne reči plačeju. A ona toga morti i ne vidi. Morti se samo plače znutra.

Neki su izravni citati ugrađeni u tekst i označeni kurzivom.

Izabrala sam rečenice, dijelove rečenica kao izreke u obliku sintagmi i riječi koje su posebno obilježene okešinečkim dijalektom, a koje imaju svoju emocionalnu boju i svoju težinu.

(Dovršeno 7. travnja 2016., a izgovoreno na predavljanju romana "Ledina" Božice Brkan u okviru 4. susreta Rijeka, šuma, nebo, u Piljenicama, 9. travnja 2016.)

Katarina Brkić